

Noves aproximacions a la lexicografia dialectal

Maria Pilar Perea
Àngels Massip-Bonet (eds.)

UBe

Índex

Introducció <i>Maria Pilar Perea, Àngels Massip-Bonet (Universitat de Barcelona)</i>	9
Explorant el <i>Diccionari català-valencià-balear</i> <i>Germà Colón (Universität Basel / Institut d'Estudis Catalans)</i>	13
Tresors lexicogràfics: el <i>Tresor lexicogràfic valencià (TLV)</i> <i>M. Isabel Guardiola Savall (Universitat d'Alacant)</i>	27
Tipologie di vocabolari spontanei di area altoitaliana: l'esempio della provincia di Brescia <i>Gabriele Iannàccaro, Vittorio Dell'Aquila (Stockholms Universitet / Centre d'Études Linguistiques pour l'Europe)</i>	47
La història del lèxic i els corpus textuais i lexicogràfics: una ullada sobre <i>escombrar</i> i <i>agranar</i> <i>Josep Martines (Universitat d'Alacant / Institut d'Estudis Catalans)</i>	87
Eines informàtiques i diccionaris dialectals <i>Maria Pilar Perea (Universitat de Barcelona)</i>	129
Elements diatòpics en la lexicografia catalana <i>Joan Veny (Institut d'Estudis Catalans / Universitat de Barcelona)</i>	149
Lèxic i semàntica dialectal: aproximació des de la complexa <i>Àngels Massip-Bonet (Universitat de Barcelona)</i>	177

Introducció

Maria Pilar Perea
Àngels Massip-Bonet
Universitat de Barcelona

Des de l'any 1993, la Secció de Lingüística del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona organitza anualment el Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona (CLUB) amb la voluntat d'apropar la recerca que es fa al Departament als estudiants i al públic en general. Les diferents edicions del Col·loqui han examinat diversos aspectes relacionats amb la variació lingüística, des de perspectives múltiples, com ara la dialectològica, la sociolingüística, la pragmàtica o la gramatical.

EL 23 de novembre de 2015, a l'Aula Capella de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona, va tenir lloc la vint-i-tresena edició del Col·loqui (CLUB 23), el qual, amb el títol «Noves aproximacions a la lexicografia dialectal», va tractar les diferents relacions que es poden establir entre la dialectologia i la lexicografia, i va fer èmfasi, entre altres, en els aspectes següents: els diversos elements diatòpics que són presents en els diccionaris dialectals, considerats tant des de la perspectiva diacrònica com des de la perspectiva sincrònica; la descripció de projectes que vinculen les disciplines esmentades —les característiques del *Tresor lexicogràfic valencià* o l'explotació informàtica del *Diccionari català-valencià-balear*—; i els aspectes més remarcables que configuren els diccionaris espontanis, duts a terme per autors no lingüistes, tot destacant la seva aplicació en l'estudi de la variació i del canvi lingüístics.

El CLUB 23 es va emmarcar dins les activitats organitzades pel grup de recerca consolidat Grup d'Estudi de la Variació (GEV, 2014SGR918), finançat per la Generalitat de Catalunya, i, particularment, en aquesta edició, dins les línies de treball dels projectes «Informatització, fonts dialectals, referents lexicogràfics, cartografia i so del *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB2.0)» (FFI2013-41077-P) i «Diatopia i canvi lingüístic: Scripta i projecció dialectal» (FFI2012-3600), ambdós finançats pel Ministeri d'Economia i Competitivitat del Govern d'Espanya.

La dialectologia i la lexicografia, com a disciplines, han desenvolupat de manera individual els procediments de recerca i d'anàlisi dels seus objectes d'estudi. Tanmateix, totes dues estan vinculades des del moment que s'ha produït un transvasament mutu de les dades de cadascuna; d'una banda, la dialecte-

tologia ha ofert materials per elaborar diccionaris, especialment els repertoris dialectals; d'una altra, la lexicografia ha ofert dades per tal que aquestes fossin comprovades pels dialectòlegs.

Si el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) és el diccionari dialectal per excel·lència, no es pot negar que ja des de la segona meitat del segle XV, amb el *Liber Elegantiarum*, es detecta una certa presència en els repertoris lexicogràfics de mots marcats diatòpicament. També actuen com a precedents el *Thesaurus Puerilis*, d'Onofre Pou, al segle XVI, i els diccionaris bilingües català-llatí que es publicaren al llarg del segle XVIII: el *Fons verborum, et phrasium ad iuventutem latinitate imbuendam*, d'Antoni Font; el *Thesaurus verborum, ac phrasium*, de Pere Torra; i el *Gazophylazcium catalano-latinum*, de Joan Lacavalleria.

Amb tot, és al segle XIX, amb l'empenta de la Renaixença i del Romanticisme, que veuen la llum un bon nombre de repertoris lexicogràfics amb la voluntat de plasmar les formes pròpies i característiques, particularment de València i de les Illes Balears, sense oblidar, tot i la presència reduïda, el Rosselló i l'Alguer.

Al segle XX, a banda de la magna obra lexicogràfica d'Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll, el DCVB, es troben també treballs de lexicografia dialectal, de caràcter més local, que destaquen pel seu caràcter descriptiu i de recuperació de mots que es troben en vies de desaparició. És cap a la fi d'aquest segle que s'incorporen tant a la lexicografia com a la dialectologia les diverses eines informàtiques que permeten fer una gestió i una edició més adequades i àgils dels resultats de totes dues disciplines: els diccionaris i els atlas dialectals; i són també aquests procediments els que permeten d'aproximar novament la lexicografia i la dialectologia, aquesta darrera tant des del vessant sincrònic com del diacrònic.

Amb la finalitat d'examinar i d'ampliar algunes d'aquestes qüestions des de diferents perspectives, el col·loqui va reunir diversos especialistes: Josep Martines, Maribel Guardiola, Germà Colón, Joan Veny, Gabriele Iannàccaro, Vittorio Dell'Aquila, Maria Pilar Perea i Àngels Massip.

El volum s'inicia amb l'article de Germà Colón, «Explorant el *Diccionari català-valencià-balear*», que planteja la necessitat d'examinar a fons el repertori lexicogràfic d'Alcover i Moll, tant pel que fa al mètode com al lèxic que fa part de l'obra. Per bé que es coneix, mercès al *Bolletí del diccionari de la llengua catalana*, la tasca enquestadora que Alcover dugué a terme per obtenir dades per al DCVB, pel que fa a la metodologia, llevat especialment del treball de Moll, «Comment a été fait le *Diccionari català-valencià-balear*», romanen encara molts aspectes desconeguts en relació amb els criteris que es van aplicar en la seva redacció. Colón, en primer lloc, dona compte d'algunes llacunes que són presents en els estudis lexicogràfics catalans; en segon lloc, compara les dues edi-

cions dels dos primers volums del DCVB amb vista a les possibles modificacions que va experimentar la segona edició; i, en tercer lloc, examina, en relació amb aquesta obra, els dialectalismes no sempre presents en l'obra, en particular els vinculats a terres castellonenques, i els anomenats mots inexistents.

Isabel Guardiola, en l'article «Tresors lexicogràfics: el *Tresor lexicogràfic valencià* (TLV)», descriu el procés d'elaboració d'aquest projecte, els objectius del qual es relacionen amb altres iniciatives semblants, especialment les que s'han desenvolupat en un context romànic. Després de definir els dos sentits que, en lexicografia, pot adoptar el terme *tesor*, l'autora examina les diferents obres que es van desenvolupar amb finalitat compilatòria en el context de les llengües romàniques; i, en darrer terme, explica les característiques fonamentals del *Tresor lexicogràfic valencià* (1543-1915), entès com a diccionari de diccionaris valencians.

L'article de Gabriele Innàcaro i Vittorio Dell'Aquila duu per títol «Tipologie di vocabolari spontanei di area altoitaliana: l'esempio della provincia di Brescia» i descriu un corpus format per 21 diccionaris dialectals, que abracen el període comprès entre 1759 i 2008 i que són representatius de tota la producció lexicogràfica de la província de Brescia. Els autors descriuen els tipus de diccionaris que conformen el corpus i en proposen una taxonomia tipològica basant-se en l'anàlisi del lèxic que inclouen. A continuació, extreuen diverses conclusions a partir de l'anàlisi de l'escriptura del dialecte i de les grafies que s'hi utilitzen.

Josep Martines, amb el treball «La història del lèxic i els corpus textuais i lexicogràfics: una ullada sobre *escombrar* i *agranar*», estudia els verbs *escombrar* i *agranar* a partir de les dades que ofereixen els corpus textuais, els estudis geolingüístics i els corpus lexicogràfics. La finalitat és caracteritzar els dos termes des d'una perspectiva diatòpica i aprofundir en el canvi semàntic que han experimentat. Mitjançant nombrosos exemples extrets de diverses fonts documentals, l'autor estudia l'evolució dels dos mots, en particular des dels punts de vista cronològic, geogràfic i semàntic.

Maria Pilar Perea, en l'article «Eines informàtiques i diccionaris dialectals», descriu els procediments informàtics que actualment es desenvolupen per tal que el *Diccionari català-valencià-balear* passi de ser un diccionari digitalitzat a ser un diccionari electrònic, de manera que tingui un caràcter plenament interactiu i que permeti múltiples tipologies de consulta. Explica també quins altres materials poden contribuir a complementar la informació d'aquest diccionari. Es tractaria, principalment, de les cèdules lexicogràfiques que esdevingueren la base de redacció de l'obra alcoveriana, i dels quaderns de camp on es plasmaren els resultats directes del treball de camp que Alcover dugué a terme entre 1900 i 1928.

El treball de Joan Veny, «Elements diatòpics en la lexicografia catalana», dona compte de l'aparició de diatopismes en set diccionaris catalans de tot el domini lingüístic, entre el segle XV i el segle XIX. Centra principalment l'atenció en l'anàlisi i la comparació dels autors següents: Joan Esteve, Onofre Pou, Antoni Font, Pere Torra, Joan Lacavalleria, Carles Ros i Pere Antoni Figuera. De manera complementària, els dialectalismes que s'extreuen de les diferents obres s'illustren cartogràficament mitjançant l'*Atles lingüístic del domini català* (ALDC).

Clou el volum el treball d'Àngels Massip, «Lèxic i semàntica dialectal: aproximació des de la complèxica», en el qual l'autora reflexiona sobre l'estatut epistemològic del lèxic dins la lingüística i situa el lèxic dialectal en particular en el marc del canvi lingüístic i en relació amb el lèxic general, tant des d'un punt de vista diacrònic com des d'un de sincrònic.

Barcelona, juny de 2018

Explorant el *Diccionari català-valencià-balear*¹

Germà Colón

Universität Basel /
Institut d'Estudis Catalans

1. INTRODUCCIÓ

En el treball que vaig presentar, l'any 2001, en el Congrés Internacional Antoni M. Alcover, i on vaig examinar el panorama lexicogràfic del segle xx, vaig cloure la meva intervenció amb els mots següents: «No falta camp per llavorar. La collita pot ser molt fructífera i ens calen sinergies». Aquesta afirmació es pot aplicar, per al català, tant a la pràctica lexicogràfica com a una de les seves manifestacions més valuoses. Certament, del *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) encara no hem extret tota la informació que duu intrínseca. L'extrínseca la podem consultar, tant en paper com en suport informàtic, però el que veiem és sols la part externa. Ens falta conèixer l'entramat, l'esquelet d'aquesta obra. És cert que Moll ens n'ha informat (recordem el seu treball «Comment a été fait le *Diccionari català-valencià-balear*»), però encara desconeixem molts aspectes de caràcter metodològic que, explorant-lo amb nous instruments de consulta, podrem arribar a descobrir.

No hem tret, doncs, tot el partit possible del DCVB. És més, l'Institut d'Estudis Catalans no l'ha tingut prou en compte per a la seva tasca normalitzadora. Penso que encara ara, amb vista a l'estandardització de la llengua, s'hauria de ben explorar aquesta obra immensa que amb llur sacrifici ens han llegat aquests dos grans savis, el mallorquí Antoni M. Alcover i el menorquí Francesc de B. Moll.

En aquest treball em proposo d'examinar certs elements lèxics del DCVB des d'un punt de vista una mica diferent de l'habitual. Fins ara, la consulta al DCVB em servia per documentar el significat i la localització de paraules que prèviament sabia, perquè em cridaven l'atenció, m'apareixien en documents que estudiava o volia esbrinar si hi eren quan consultava les meves fitxes. Això

1 Aquest treball s'adscriu al projecte FFI2013-41077-P, finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat.

implicava que hi havia de cercar els mots un per un; i aquesta tasca es va facilitar quan el DCVB es va posar a Internet.

Ara que, gràcies al projecte en el qual col·laboro i que comença a arrencar, «Informatització, fonts dialectals, influències lexicogràfiques, cartografia i so del *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB2.0 +)», puc accedir als materials del diccionari d'una manera més ràpida, fent-hi cerques, quan cal, no pel lema estricte, sinó per la informació que conté l'entrada, exploraré el lèxic del DCVB des de diverses perspectives, tot examinant-ne el contingut, valorant-ne l'encert i fent constar, quan calgui, l'error o la mancança.

Estudiaré, per qüestions d'espai, dos aspectes del DCVB que tenen cert interès, i que abracen la llengua dialectal i el que Moll anomena mots inexistents.

Prèviament, però, faré unes petites observacions relacionades amb el DCVB, examinat des de l'òptica tradicional.

2. OBSERVACIONS RELACIONADES AMB EL DCVB

En primer lloc, i per tal d'emmarcar el DCVB en l'àmbit de la lexicografia catalana, esmentaré algunes llacunes que em semblen importants en els nostres estudis lexicogràfics. Una de cabdal és el que ara coneixem com a corpus textuals de referència i que, en certa manera, els autors del DCVB van tenir en compte per elaborar la part de l'obra fonamentada en la documentació antiga.

Malgrat els esforços que s'han fet per aplegar documents històrics que puguin servir per formar part d'un corpus que contribueixi a desenvolupar un diccionari històric, romanen sense espletar molts textos de totes les terres catalanes, però particularment de València, sens dubte per culpa nostra, per culpa dels valencians. Si se'm permet de donar un exemple que m'és ben familiar, diré que el gran corpus dels *Furs de València* no ha estat tingut gaire en compte, perquè no n'hi havia edició moderna. Un text capital com el *Llibre del Consolat de Mar*, símbol d'unitat de totes les terres de parla catalana, amb prou feines se l'ha considerat i quan se n'ha pres algun terme, ha estat a partir de l'edició de Moliné i Brasés, la qual es basa en textos de la fi del segle XV i del segle XVI, quan en tenim de manuscrits del XIV i del XV. Sobretot els documents d'arxiu són els grans ignorats.

Tornant a València, la situació és quasi verge. A la darrerria del segle XIX i a començament del XX historiadors benemèrits com Roc Chabàs, Josep Rodrigo Pertegàs o Josep Sanchis Sivera tragueren a la llum molts documents, només en part aprofitats en llur caràcter filològic. Després, poca cosa. Sortosament, però, actualment hi ha una revifalla en l'escorcoll i la recerca, en

concret per obra d'un historiador andalús, radicat a València, que extrau dels arxius de l'antic regne veritables tresors: Agustín Rubio Vela. Citaré no sols els seus volums de l'*Epistolari de la València medieval*, sinó també a la nombrosa documentació sobre la història de la medicina i de l'alimentació. També ha donat a la impremta un ric diplomatarí de la família Borja, del futur papa Calixt III.

Quan s'estudia el lèxic i es consulten aquestes fonts, hom experimenta un sentiment de recança i també d'enriquiment. En donaré un exemple, d'enriquiment. Fa uns anys, el comitè de redacció del *Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura* va decidir editar un volum monogràfic sobre la vida rural i ramadera. Hi vaig voler participar amb una petita nota sobre un passatge no gaire clar de l'*Espill* de Jaume Roig (vers 1460), on es parla del *rampellament* del bestiar (metafòricament, puix que el bestiar hi són les dones). Sempre s'havia considerat que els ramats feien estralls en els camps i que aquest era el sentit de la paraula en qüestió. Així ho semblaven confirmar els escadussers passatges units pel DCVB [*rampellament*: «Qui vol guardar | tal bestiar | de no fer tales, | de feres males, | rampellament, | crebantament | e altres dans, Spill 8487»; *rampellar*: «Tots los altres qui a la remor se aiustauen foren rampellats e tornats atràs e desajustats, doc. a. 1391 (Archivo, v, 186)»]. L'edició dels *Furs de València* permetia d'afegir una documentació més extensa de *rampellament* i *rampellar* i de capgirar la interpretació de tals mots. Aquestes dades i observacions les vaig publicar en un article del butlletí esmentat. Després, el senyor Rubio Vela, sempre generós, em donà un reguitzell d'exemples d'aquests termes trobats a l'Arxiu Municipal de València després de l'aparició de la meua nota el desembre del 1999.

Força mostres podria aduir de mots deficientment autoritzats en els grans repertoris i dels quals hi ha en els arxius documentació abundosa. Així és com l'exploració dels arxius, en una comesa conjunta d'historiadors i filòlegs, pot donar molts fruits. Recordo que hom em criticà la meua interpretació de *brivó* (castellà *bribón*), perquè jo havia esmentat uns exemples del títol *pare de brivons* al Castelló del segle XVI, com a sinònim del conegut *pare d'òrfens*; se'm replicà dient que es tractava d'una institució local, castellonenca, sense cap transcendència. Un historiador mai no hauria avançat semblant disbarat, perquè el *pare d'òrfens* o *pare d'orfes* és una institució europea ben famosa; pensem en el *padre de huérfanos* de Saragossa i fins i tot diré que a la meua Basilea encara hi ha el *Weisenvater*.

En un altre aspecte de fonts lèxiques, no hauríem d'oblidar la necessitat de confegir concordances dels nostres autors, com ara les que existeixen del *Tirant lo Blanch*, de sor Isabel de Villena o d'Ausiàs March i les moltes que són en

preparació. En un banc de dades tot aquest cabal podria posar-se en conjunt a la disposició dels estudiosos.

Encara que això desborda el marc del lèxic estrictament català, no hauríem de deixar d'esmentar la contínua aparició de cartorals i diplomataris en llatí medieval dels arxius notariais, com els que publica la Fundació Noguera de Barcelona o la copiosa documentació que oferia el pare Cebrià Baraut en la revista *Urgellia*. Els historiadors del lèxic català han de tenir en compte aquests precedents.

«La collita encara pot ser ben fructífera i ens calen sinergies» també, doncs, en els estudis lexicogràfics. L'admirable exemple d'Alcover i sobretot de Moll ha de ser un esperó perquè es dugui a terme una recerca encara més intensa del ric lèxic de la nostra llengua.

Revisant la primera edició del DCVB, és a dir, els dos volums publicats el 1930 i el 1932 amb grafia prefabriana, hi he trobat diverses anotacions meves, que comentaré classificades. En el mateix comentari indicaré si es va produir cap canvi en fer la segona edició.

- a) Aspectes relacionats amb la cronologia, que són els més abundosos. Per exemple, el mot *abisar* per 'afonar, llançar dins l'abisme, etc.' i que la primera edició del DCVB documenta per primer cop al *Tirant*, ja es troba el 1418 en la traducció catalana de Brunetto Latini.

El mateix succeeix amb el mot *afustar*, 'fustigar, recriminar', que el DCVB extreu del *Bolletí de la Societat Arqueològica Lulliana* (VII, 87), però que ja es troba a Ausiàs March i Eiximenis, tot i que presumptament aquestes obres van ser buidades per fer el DCVB.

També cal revisar la cronologia del mot *al·lotjament*, que el DCVB documenta en un text del segle XIV a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i en la *Història de la Vila de Santa Coloma de Queralt*, del 1643; tanmateix, l'hem localitzat en un document del 1481.

De la mateixa manera, *andami* es troba documentat a Castelló el 1374 i el 1386 (vegeu el BSCC, 28, p. 62 i 66). En la segona edició, Moll inclou la meua observació.

El mot *areny*, 'lloc on hi ha sorra', ja apareix a la primera redacció dels *Furs de València*.

Arner, 'ocell', es documenta *arné* el 1745 al Rosselló, segons P. Barrere (vegeu Buffon, vol. 13, 1780). Tant la primera com la segona edició del DCVB situen el mot sols a Girona i a Mallorca.

Assolir ja surt al diccionari de Torra c. 1650, anterior al *Gazophilazium de Lacavalleria*, que és el que inclou el DCVB.

Baladi, ‘nom d’una varietat de gingebre’, apareix ja en la documentació de Sant Gallen, recollida per Hilty; i, per tant, és anterior al 1404, document que, d’acord amb el DCVB, apareix en l’Arxiu del Col·legi del Patriarca.

El mot *bori*, ‘mantega’, ja apareix a la crònica de Desclot com a *burri*, i complementària la datació, 1284, que apareix a totes dues edicions de DCVB.

La paraula *borina* ja és a la *Vida Marina* (vegeu Massó, *Repertori*, p. 491).

Pel que fa al primer esment de *bosc*, cal remetre’s a Aebischer; vegeu *Estudis Romànics*, I.

El mot *canalla*, ‘infants’, que el DCVB documenta a *Ombrívoles* (1904), de Víctor Català, apareix ja el 1364 (vegeu Riquer, *Obras B. Metge*, p. 218).

L’adjectiu *bru*, ‘color de la pell’, que el DCVB documenta a la traducció del cant de l’*Infern* d’Andreu Febrer, es troba ja en un document del 1305, «un roçí de pèl bru», tramès per Jaume II (doc. núm. 27).

En la segona accepció del mot *cacau*, ‘el buit on està el rodet del molí d’aigua’, cal afegir a la documentació del 1504, que es troba a l’Arxiu Parroquial de Santa Coloma de Queralt i que apareix a la primera edició, la referència del *Liber Feudorum maior*, 3, p. 70, que inclou un document de l’any 876. A la segona edició del DCVB, s’inclou una altra referència del 1302 de l’Arxiu del Col·legi de Lluc.

El mot *cap-rec*, ‘solc o síquia mestra’, es documenta com a *caprech* al *Cartulari de Santes Creus*, 80, p. 83, de l’any 1158; i complementària la datació que dona el DCVB, que el localitza en un document del 1080, citat per la *Revista de Bibliografia Catalana*, IV, p. 9.

- b) Errades ortogràfiques. Per exemple, en la primera edició, a l’entrada *administrar*, 3a accepció, es troba l’errada *eoménça* per *comença*. A *belzebug*, s’ha de corregir l’errada *Bpzebug*. A la definició 2a del mot *cabra*, ‘bolet’, cal corregir la conjunció *qua* per *que*. La segona edició fa la correcció ortogràfica de les dues primeres errades, però no la de la tercera.
- c) Qüestions relacionades amb el significat. Així, *ajoc* no és el lloc on s’ajiquen les gavines, sinó la manera com es volen ajocar.
- d) Aspectes relacionats amb la localització geogràfica. És el cas del mot *albudeca*. El text del 1252 que el documenta no és pas rossellonès, sinó de Tortosa. D’altra banda, la paraula *anyell* és avui inexistent al català occidental i al valencià. Caldria fer-ne una correcció total.
- e) Qüestions que tenen a veure amb la documentació. El mot *alleujament*, documentat en el *Cancionero Catalán de la Universidad de Zaragoza*, del 1895-1896, cal complementar-lo amb el text del *Tirant* (vegeu l’ed. de Riquer, II, 660). A la segona edició s’hi afegeix el *Curial*.

- f) Aspectes relacionats amb l'etimologia. El mot *bellota*, 'aglà', no és etimològicament cap derivat de *bell*, com indica Moll en la primera edició del DCVB; és un terme valencià i ribagorçà provinent de l'àrab. En la segona edició l'autor en fa la correcció corresponent.
- g) Males interpretacions. El mot *bernejar*, 'malbaratar', no és errada de còpia, com consta en el DCVB, sinó que ja surt a la *Crònica de Joan I*, p. 21 (veg. Riquer, *Obras B. Metge*, p. 139).
- h) Aspectes relacionats amb la fonètica. La pronúncia *bora-nit*, 'bona nit', fruit d'una dissimilació, que el DCVB situa a les àrees oriental, occidental i balear, també és valenciana, almenys castellanenca.
- i) Remissions internes. El mot *bou*, 'art de pescar', cal remetre'l a *bol*.

3. EXPLORANT EL DCVB

La informació que he donat fins ara l'he obtinguda a còpia de consultar les entrades del DCVB i llegint-ne la definició. Ara vull comentar una sèrie de mots que he pogut extreure fent consultes de determinats aspectes a la base de dades que conté el DCVB, el contingut de la qual es comenta en la intervenció de Maria Pilar Perea. Em centraré en dos aspectes: els dialectalismes i els anomenats mots inexistent.

3.1. Dialectalismes

En la base de dades es pot cercar qualsevol terme geogràfic que el DCVB fa constar. Atesos els meus orígens castellanencs, tenia interès a saber quants mots estaven recollits a Castelló i, concretament, a Castelló de la Plana. No en faig una llista exhaustiva; en dono només unes mostres.

3.1.1. Mots inclosos al DCVB

Adjutori: al DCVB trobem la locució *demanar adjutori* (Castelló de la Plana), 'demanar auxili', la qual amb una petita variant, *criidar adjutori*, i amb el mateix significat es documenta a Mallorca. És interessant de constatar la coincidència del vocabulari valencià amb el mallorquí, i aquest no és pas l'únic cas. Vegeu, per exemple, *griances*.

Aganyit, amb el significat d'«[a]var, molt estret (Vall de Ribes); cast. *tacaño*.
Fon.: [əɣəɲít] (pir-or.); [aɣəɲít] (Castelló de la Plana, Vilafranca del Cid,

- Calasseit)», m'és desconegut. El DCVB transcriu la pronúncia de Castelló, però no en dona el significat, que sembla que es limita a la Vall de Ribes.
- Airegada*, 'vent molt fort', és un mot que encara avui tothom coneix i, com es pot apreciar, és un derivat d'*aire*.
- Barregot*, 'cada una de les barretes de fusta clavades com a reforç a l'obra morta, en l'interior de la barca (Castelló)', és un terme massa específic i no és conegut per la gent castellanenca, llevat que siguin del ram de la construcció.
- Bolanger*: aquesta dansa, localitzada també a molts indrets de les terres de parla catalana, la ballen les xiquetes de Castelló mentre juguen al rogle. I sembla que l'origen del mot és francès: *boulangère*, 'fornera'. I canten: «La bolanger del tupí quan fa foc la fa bullir, tira-li foc i bullirà», etc.
- Bovalar*: és un terme ben acceptat a Castelló i relacionat amb el lloc on pasturen els bous. La documentació del DCVB, que localitza el mot al *Libre de ordinacions de la vila de Castelló de la Plana*, és correcta.
- Cantal*: mot que inclou el refrany castellanenc «darrera una pedra, un cantal», 'vol dir que les adversitats no vénen soles, sinó que es repeteixen i van augmentant, el qual és ben conegut a Castelló per expressar que una desgràcia es va repetint'. Cal observar que la referència al refrany apareix dins del contingut de la definició i no en un apartat específic, com succeeix en altres entrades.
- Capellar*: 'posar-se capell', i l'entrada inclou també un altre refrany: «Quan Penyagolosa capella, compra espart i cordella» (refr., Castelló de la Plana). No conec la paraula ni el refrany.
- Cascallós*: «pedregós, ple de macolins (Castelló). Terra cascallosa: terra que conté molta grava. Fon.: [kaskałós] (Castelló de la Plana)». És interessant de veure que sovint en les definicions l'autor utilitza mots mallorquins, com ara *macolí*, per referir-se a pedra petita. No he sentit a Castelló el terme *cascallós*.
- Cuixamandera*: és ben viva a Castelló la parauleta referent a les dones a les quals els agrada recollir i portar notícies. Equival al castellà *correedile*.
- Desbrifolar*: 'guaretar la terra'. És un terme massa específic, que no s'usa entre la gent de Castelló, sinó els llauradors.
- Dienda*: «allò que es diu entre la gent, i especialment allò que es diu murmurant dels altres (Cast.)». Mot ben corrent a Castelló. Les diendes són ben perilloses, perquè poden portar disgustos i malvolença entre les gens.
- Escorrentia*: aquest mot es diu, com assenyala el DCVB, quan es pren ímpetu per fer una cosa, normalment de pressa i corrents. Cal relacionar *escorrentia* amb *córrer*.
- Estirós*: «estireganyós (Castelló de la Plana)». No he sentit mai tal paraula, que sembla tenir alguna coincidència amb *estirar*.

Garrameria: «embull, trampa; acció enganyosa (Castelló de la Plana)». Efectivament, és fer garrames, dir embolics per enganyar la gent i sovint guanyar amb males arts.

Grianses: vet ací una altra coincidència amb Mallorca, d'un terme agrícola ('grans de blat petits'). Vegeu *adjutori*.

Lludia: el DCVB recull l'expressió «negre com una lludia»: es diu d'una cosa molt negra (Castelló de la Plana). En l'etimologia se suggereix que podria tractar-se d'una deformació de *judia*. No és així, el mot no té res a veure amb jueus ni amb mongetes, ans és una adaptació valenciana de la llúdia.

Trapig: «molí per a moldre la canya de sucre». L'etimologia que proposa el DCVB, «del llatí trapĕtu, 'molí d'oli', amb la terminació modificada pels mossàrabs valencians», no és encertada. El mot és molt conegut, però els suposats mossàrabs no hi tenen res a fer. A més, això del mossàrab és un invent sense cap base científica, encara que ha tingut defensors prestigiosos.

3.1.2. Mots absents al DCVB

Si els anteriors són alguns dels mots que el DCVB documenta a Castelló de la Plana, cal assenyalar que encara en deixa molts per testimoniar. L'any 1952 vaig fer la tesi sobre el lèxic que vaig recollir a vint-i-dues localitats de Castelló. Era un treball que, amb el títol *Vocabulario castellonense*, responia a l'interès que en aquells moments se sentia per la dialectologia. Era l'època de Sever Pop, autor, aquell decenni, de dos gruixuts volums titulats *Dialectologie*; i era encara l'època dels deixebles de Jules Gilliéron. Aquest treball seguia el patró convencional de les monografies dialectals, de caràcter historicista, que van proliferar, a casa nostra, des del període comprès entre els anys 1950 i 1960, com a contraposició als atlas lingüístics, que cartografiaven un territori determinat, generalment molt ampli. Vaig recollir els materials durant dos períodes d'enquestació i els subjectes foren homes majoritàriament, entre 30 i 50 anys.

El *Vocabulari castellonenc* inclou 957 entrades. El vaig elaborar quan sols hi havia publicats els dos primers volums del DCVB i, en actualitzar-lo amb vista a la seva publicació, el 2015, vaig intentar de documentar, en l'edició definitiva del DCVB, els mots que havia recollit. En cercar-los en la versió en Internet, he constatat que 444 mots s'hi troben documentats d'alguna manera (al voltant del 46 %); és a dir, apareixen en el lema, o se citen en l'entrada, des dels punts de vista de les variants ortogràfiques, del significat o de la transcripció fonètica. En conseqüència, 513 mots no hi apareixen (al voltant del 54 %). D'aquests 513, se'n poden fer quatre agrupacions:

a) Hi ha 139 mots que no apareixen en les entrades del DCVB.² Ara només en comentaré una selecció:

Caramboixa: fruit del roure. «El roure un any fa bellotes i un any caramboixes» (a Vilafamés). Vegeu *macarulla*. Localitzat a Vilafamés, les Useres i la Barona.

Abeall: basseta que els caçadors preparen per a «caçar a l'abeall»; és a dir, que els ocells hi van a beure. «Posen la enza (sic per l'enza) a lluntet de l'abeall i allí van a beure els pardalets» (la Barona). S'ha trobat a la Barona, Vilafamés i les Useres.

Càndalos: branca de pi que es posa a la porta de les tavernes (a Aín).

Desnavir: esbargar. A la plana de Castelló es diu *esbargar* com en català i en el Maestrat, *espargir*.

Tastanara: tavella, com a la resta del castellanenc. El mot *tastanara* s'aplica especialment a la tavella dels cigrons (a les Useres).

Pip: català *bec*, com a la resta del castellanenc (a les Useres).

Caburró: ensopogada, a Alcalà de Xivert.

Tampoc no es troben, a l'entrada del DCVB, entre altres, les variants dels mots *argelaga* o *argilaga*, els castellanencs *agelaga* i *algilaga*, que es localitzen a les Useres i Vilafamés, respectivament. Com tampoc no es troben les variants d'*enciam* o *encisam*, els castellanencs *alsisam* i *alsisam rull*, que vaig documentar a Vilafamés i la Barona, ni les variants d'*espàrrec* i *esparreguera*, els castellanencs *espànec* i *espaneguera*, localitzades a Albocàsser. És cert que en alguns casos es tracta de variants formals, com en el cas de *bacenilla* (per *bacinilla*) o *burumballa* (per *borumballa*), però cal recordar que el DCVB situa de vegades en entrades diferents mots que constitueixen en realitat formes gràfiques distintes d'una mateixa paraula.

No hi apareixen tampoc diverses locucions, com ara *de breco* (es diu d'alguna cosa sobrer, que ve de punta; «N'hi havia una pesseta de breco»

2 Es tracta d'*abalumar*, *abeall*, *agelaga*, *aguaretar*, *algilaga*, *alribar*, *alsí*, *alsisam*, *alsisam rull*, *antova*, *anyill*, *araboga*, *arreata*, *assebo*, *baci*, *baitar*, *baques*, *besat*, *bíbia*, *bimbral*, *borjaca*, *bormejar*, *de breco*, *caburró*, *càndalos*, *cantrell*, *caramboixa*, *caric*, *carragol*, *celicrossi*, *coenta*, *cogome*, *cola*, *colomello*, *còlvia*, *comboi*, *consejal*, *corvatxo*, *cosquigolles*, *creixida*, *crep*, *curmello*, *danda*, *dasda*, *desbellussar*, *desbordegar*, *descalivar*, *desgraillar*, *desllumenar*, *desnavir*, *dorodes*, *dostindre*, *eixollim*, *embívia*, *emboçador*, *bou embolat*, *rata empanada*, *empanxurrat*, *encanar-se*, *enlluernar*, *entrotgera*, *esbarjoles*, *espànec*, *espaneguera*, *esquirrit*, *fargallós*, *fementar*, *fermaler*, *franzilla*, *fresador*, *garçat*, *garranxeral*, *giratòria*, *gonia*, *a granet*, *graiüll*, *gromo*, *gurió*, *gurroneira*, *hasda*, *jança*, *jum*, *junso*, *llarda*, *llautivell*, *lleptó*, *llesna*, *maganyeta*, *mastrunyar*, *matissol*, *meleunya*, *mimbregar*, *muderra*, *obispo*, *pa badat*, *pip*, *pixada*, *polella*, *polzar*, *ponzil*, *en un punt*, *punxall*, *quarneta*, *qüernos*, *rasmar*, *rebombella*, *renàs*, *revencilló*, *robinera*, *rucarda*, *serpell*, *solispàcia*, *succida*, *taipó*, *talbat*, *tamborollós*, *tamo*, *tastanara*, *tavina*, *tisell*, *trencavar*, *trevesa-parets*, *ventrejar*, *venzell*, *venzill*, *verdoleta*, *virme*, *vissell* i *xisno*.